

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמוד
"תוספי תוספים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

168

פרשת משפטים תש"פ

דיני הליכה לערכאות

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

שלא לדון בדיני גוים

זלזול באיסור

א. בעוונותינו הרבים איסור הליכה לערכאות ובתי משפט של הגויים הינו מהדברים הצריכים חיזוק גדול והדבר נפרץ מאד ר"ל, גם אצל שומרי תורה ומצוות, וגם אצל חדרים לדבר ה', בין בא"י ובין בחו"ל, ואולי משום שלא יודעים את חומר האיסור, או משום שממונם חביב עליהם יותר מדי, ולכן מצאנו נכונן לעורר בדבר.

ב. **בתי דין של ישראל בזמנינו.** עוד תירוץ למה יש זלזול בזה משום שלהרבה אנשים יש חוסר אימון במערכת בתי הדינים, אמנם לאחרונה יש באמת שיפור לטובה באיכות, בידיעות, בניהול ובמקצועות של הרבה בתי דינים ובהבנתם הטובה בעולם המסחר, ולכן אין זה תירוץ לא לפנות ולנהל סכסוכי ממונות אצל בתי הדינים כדרישת תורתנו הק'.

חומר האיסור

ג. אסור לדון בפני דיני גוים ובערכאות שלהם, אפילו בדין שהם דנים כדיני ישראל (ש"ע ח"מ סי' כ"ז ס"א) ונלמד מהכתוב (שמות כ"א, א) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ודרשו חז"ל, לפניהם ולא לפני עכו"ם (גמ' גיטין דף פ"ח ע"ב).

ד. **כשדינים כדינו.** אפילו אם דין הגוים הוא כדין ישראל ולא יוציאו ממון שלא כדין אפ"ה אסור לדון בפניהם (רש"י עה"ת שם, סמ"ע שם סק"ב).

ה. **מן התורה.** מבואר ברוב הפוסקים שהוא איסור מן התורה (רבינו יונה, שערי תשובה שער ג', שו"ת רשב"ץ ח"ב סי' ר"צ, שו"ת דברי יואל ח"מ סי' קל"ה).

ו. **נקרא רשע ומחלל שם שמים.** כל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע, וכאילו חרף וגדף ומחלל את השם, והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה (ש"ע ח"מ סי' כ"ז ס"א), דמדהניח דיני ישראל והלך לפני דיני גוים מראה כאילו תורת משה רבינו ומשפטיו אינם אמת ח"ו והולך ומחפש כאילו האמת אצל אומות העולם (סמ"ע סק"ד), וכמו שלא היה שואל אותם שאלותיו ביורה דעה, ולא היה הולך להתפלל בבית טיפלתם כתחליף לבית הכנסת, כך אין לדון בפניהם בבית משפטם כתחליף לבית הדין..

ז. **ההולך לערכאות שלא כדין,** לא יהיה שליח ציבור לר"ה ויוהכ"פ (מ"ב סי' נ"ג סק"ב), ואינו מצטרף לעשרה (כסף הקדושים), ולא יאכלו משחיטתו (ש"ע הרב) ופסול לכתובת ס"ת ולכן לא יכבדו אותו לכתוב אות בסוף כתיבת ס"ת כנהוג (שו"ת מהרש"ג י"ד סי' כ"ו).

ח. **לא שייך דינא דמלכותא בזה.** אסור לדון בפני ערכאות שלהם, ואין לטעון שמותר משום דינא דמלכותא דינא, משום דהיתר זה אינו אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה כגון ארנונה ומיסים וכדומה, אבל לא כשיש סכסוך בין שני בני אדם שידונו בדיני עכו"ם (שו"ת הרשב"א ח"ג סי' ק"ט, רמ"א ח"מ סי' ס"ט ס"א).

ט. **דינו כמוסר.** אם הלך לערכאות ללא רשות בית דין והפסיד חבירו, נחלקו הפוסקים אם יש לו דין מוסר (רמ"א סי' שפ"ח ס"ה), והסכמת הפוסקים שיש לו דין מוסר (ש"ך שם סק"ז) וחייב לשלם לו כל הזיקו.

י. **גזלן ופסול לעדות.** מי שזכה והרויח בערכאות ובבית משפט מה שלא היה זוכה ומרויח בדין תורה, הרי הוא גזלן והמעות שנמצאים אצלו גזל וחייב להחזירם, ופסול לעדות עד שישלם מה שנטל ממנו שלא כדין, ואם קידש אשה בממון שקיבל הרי אין הקידושין חל כלל (רע"א הג' ש"ע שם) ואם קנה בהן אתרוג, לא יצא ידי חובתו.

נותרו שני הצדדים

יא. גם אם נותרו שני הצדדים לדון בערכאות אסור (רמב"ן עה"ת, ש"ע שם), ואף אם קיבל על עצמו בקנין לדון בפני ערכאות כגון שנכתב בחוזה שידונו בערכאות, אסור לו לדון בפניהם (ש"ע סי' כ"ז ס"ג).

יב. **ע"י התחייבות.** אם התחייב עצמו שכתב בלשון התחייבות שידון בפני ערכאות, נחלקו הפוסקים אם מותר לדון בפניהם, י"א שמוותר בכה"ג (סמ"ע סי' כ"ז סק"א) עכ"פ בדברים שאינו יכול לדון עליהם בפני דיני ישראל (סמ"ע סי' ס"א סק"ד), אמנם רוב הפוסקים חולקים וס"ל שגם ע"י התחייבות וקנין לא מועיל, ואיסור הליכה לערכאות עומד במקומו (נושא כלים שם).

שופט ועורך דין

יג. **עורך דין.** עורך דין שומר תורה ומצוות שנדרש לייצג בבית משפט או בערכאות יהודי שאין לו היתר מבית דין לפנות לערכאות, לפי ההלכה חייב להימנע מכך, שהרי הוא מסייע בידי עוברי עבירה, אמנם מותר לו לייצג נתבע שנאנס לבוא לבית משפט מצד שהתובע מסרב להתדיין בדין תורה, כדי להציל עשוק מיד עושקו (שו"ת יחיה דעת ח"ד סס"ה).

יד. **שופט.** פשוט שאסור לישראל להיות שופט בבית משפט או בערכאות כשדנים יהודים, שהרי דנים אותם שלא ע"פ דין תורה, אבל מותר לדון גויים בבית משפט, כגון בחו"ל (רמב"ם פ"י מלכים ה"א, ערוך השלחן העתיד, סי' ע"ט סוף סט"ו, בעל מנחת יצחק הובא בקובץ נועם ח"ח עמ' רכ"ג, והודפס בשו"ת מנח"י ח"ד סי' נ"ב).

גדרם של ערכאות

טו. **בית משפט במדינת ישראל.** בית משפט במדינת ישראל יש להם דין ערכאות של גוים לכל דבר, אדרבה הדבר מגונה ביותר משאר אומות העולם שהרי יש יהודים ששופטים ע"פ חוקים בדויים והמירו את משפטי התורה על משפטי ההבל והרי הם מרימים יד בתורת משה (חזו"א סנהדרין סי' ט"ו אות ד', שו"ת צ"צ ח"ב סי' פ"ב, תשובות והנהגות ח"ב סי' ד"ש), ויש שהסתפקו האם בכלל יש היתר לפנות לבית משפט בא"י אפילו עם היתר של ב"ד (לקמן אות כ"ב) מאחר שמכשיל לשופט לפסוק כפי חוקות הגוים (הגר"מ פיינשטיין).

טז. גם בתי משפט בא"י שדנים בנושאים מסוימים ודנים על פי החוק לא ע"פ תורה, אסור לפנות להם בלי היתר מב"ד, והם כוללים בית משפט שלום, בית משפט מחוזי, בית משפט לתביעות קטנות, בית משפט לעניני משפחה, בית דין לעבודה וכדומה (הגר"ש"א, תשובות והנהגות ח"ה סי' ס"ג).

יז. **בית דין הרבני.** ישנה כמה ענינים בעניני ממונות שלבית דין הרבני בא"י אין להם סמכות לדון בהם על פי דין תורה אלא כפי חוק מדינת ישראל הידוע כחוק יחסי ממון, כגון חלוקת הרכוש בזוג העומדים להתגרש, והסכמת יורשים לחלוקת הרכוש, ולכן בדרך כלל בתי דין הרבניים מציעים החוק בפני העומדים לפניהם ובמדה שהם מסכימים לחוק מקבלים קנין מהם לחלוקה כפי החוק, אמנם מכיון שזה נגד דין תורה ואין לבית דין הרבני אפשרות לדון כפי התורה, הרי זה נכלל באיסור הליכה לערכאות (הגר"א ד רחנטל, כנס הדיינים תשס"ח).

יח. ולכן אין לדון כלל בפניהם בדברים אלו, אלא יש לדון בענינים אלו בבתי דין הדנים כפי תורתנו הק' שאינם כפופים לחוק, ואחרי שיש פסק דין של בית דין מקובל, יכולים לקבל אישור ותוקף כפסק דין מבית דין הרבני כמו שמוותר לקבל אישור כפסק דין לפסק שנוהל כדן אצל בית דין גם בבית משפט.

יט. ע"פ חוות דעת של בורר. אם שני צדדים מקבלים לדון לפני גוי כבורר ולפי חוות דעתו והגוי אינו כפוף לשום חוק אלא דן לפי שיקול דעתו מותר לדון לפניו (ערוה"ש סי' כ"ב סק"ח).

כ. בני איגוד. כשיש איגוד של אנשים שהסכימו לשמור על תקנות ביניהם כגון איגוד בני אומנות אחת וכשיש חילוקי דעות ישפטו אדם אחד וידון לפנייהם ע"פ חוות דעתו לא ע"פ מערכת חוקים ודינים ממשלתיים, מותר לפנות להם להשפט על ידם, כגון מוסד בוררות בבורסה לדון לפי התקנות והנהוג בבורסה.

כא. תלונה לאיגוד עורכי דינים. כמו כן מותר להתלונן נגד עורך דין שאינו ממלא תפקידו כראוי מאחר שמתחילה כשנכנסו למקצוע הסכימו להתנהג ע"פ הלשכה, ולקבל תלונה במקרה של אי שביעות רצון (הגר"מ שפרן, חוקי חיים - פרידמן דינים עמ')

מתי מותר לפנות לערכאות

ברשות בית דין

כב. ישנם כמה מקרים שמותר לדון בפני ערכאות של גוים, והיסוד בזה הוא אחרי שנטל רשות מבית דין ישראל, דהיינו שהם שמעו המצב והם אישרו לצד אחד לדון בערכאות, אבל ללא רשות והסכמת בית דין, אין לפנות לערכאות בשום אופן (ש"ע סי' כ"ו ס"ב).

כג. טעמי ההיתר. בטעם ההיתר לפנות לערכאות ע"י רשות ב"ד נאמר כמה טעמים, א'. הגויים הם כמו שליחים של הב"ד, ולכן אין כאן איסור דלפניהם, דנחשב שהב"ד דנו אותם (ש"ת חת"ס ח"מ סי' ג'), ב. במקום פסידיא עביד איניש דינא לנפשיה (כלי חמדה פ' משפטים) [אבל הקשו ע"ז שאין הותר לעבור על דין תורה בגלל זה], ג'. כשמוכרח לדון אצלם אין בזה בכלל 'מיקר שם אלילים' ומותר מן התורה, ונטילת רשות הוא משום 'היייתם נקיים' (ה"ר מלאטש, הג' על הטור אות ז').

כד. היתר ע"י דין יחיד. יש הסוברים שגם דין יחיד יכול להתיר לצד לפנות לערכאות (ש"ת מהר"ל דיסקין פסקים קצרות אות י"ג, ש"ת אבן ישראל סי' צ'), אבל עכ"פ צריך שישמע צדדי הסיבה בטוב וישקול הדבר בכובד ראש לפי הענין.

כה. היתר ע"י בית דין של שלש. אבל לאחר שנפרץ הדבר מאד וכל אחד בעיניו עושה, פוסקי זמנינו נקטו שיש להמציא היתר רק ע"י בית דין של שלש, ע"י דינים מנוסים אחרי חקירה יסודית, ושיהיה ההיתר בכתב (הגר"ש"א, הגר"ש וואזנר, הגר"נ קרליץ מכתב כרוז שנת תשנ"ח).

לא ציית דינא

כו. אדם שאינו שומר תורה ומצוות. אדם חילוני שאינו שומר תורה ומצוות ר"ל וידוע ופשוט שלא יציית לדין תורה בגדר אומדנא דמוכח, או שידועים שאם יקבל הזמנה לדון תורה, לא יעלה על דעתו לבוא, מותר לתבעו בערכאות (כסף הקדשים ח"מ ס"ו ס"ב), אמנם אם אינו ברור שלא יבוא, צריכים עכ"פ להזמין לדון וכשלא יבוא אפילו אחר פעם אחת, אפשר לפנות לערכאות אחרי קבלה רשות מבית דין (ש"ת מנחת יצחק ח"ט סי' קנ"ה אות ב', הגר"ש"א).

כז. שומר תורה ומצוות. אדם שומר תורה ומצוות אפילו אם אמר בפה מלא שלא יבוא לדון בפני דין תורה, עדיין יש איסור גמור לפנות לערכאות בלי היתר של בית דין אחרי שסירב ג' פעמים לדון בפניהם או שמשב להזמנה ראשונה שאין בדעתו להופיע בבית הדין.

כח. חברת או גוף ממשלתי. כשיש תביעה נגד חברה או גוף ממשלתי כגון העירייה שכתוב מפורש בחוקיהם שכל תביעה נגדם לא ידונו אלא בבית משפט, מותר לתבוע אותם בבית משפט אפילו בלי רשות מבית דין, שהרי הם בעצמם כבר פרסמו שלא ידונו בבית דין בשום אופן ואין לך סירוב גדול מזה.

כט. חברת ביטוח. נשאל שאלה באחד שתבעו אותו לנזקים והיה לו 'ביטוח', והסכים שני הצדדים לדון בדית תורה, אמנם החברת ביטוח הצהירו שלא מתייחסים לחיוב ע"פ דין תורה אלא הנעשה בבית משפט, האם מותר להגיש תביעה בבית משפט כדי שהחברת ביטוח יכסה הנזקים.

ל. יש להגדיר שחברת הביטוח הם המה הנתבע היות שהם משלמים המעות, ומאחר שהם הצהירו שאינם עומדים בדין תורה הרי המה כסרבנים ידועים ואפשר להתובע לפנות לערכאות, אמנם עדיף שיקבל על זה היתר מבית דין (קונ' אורייתא י"ז, עמ' ר"כ).

מסרב לדין תורה

לא. מישוהו שמסרב לדון בדין תורה ל"ע, ב"ד מוציאים עליו כתב סירוב ומתירין לתובע לגשת לרשויות או לכל גוף שיהיה, כדי להציל את ממונו, ואז מותר לתבוע אותו בערכאות (ש"ע סי' כ"ו ס"ב).

לב. סרבן. סרבן היינו שמסרב להופיע לדון תורה בכל בית דין שהוא, או שהתחיל לדון בב"ד ובאמצע הפסק לבוא או לשתף פעולה, או שהוזמן לדון ג' פעמים ולא הופיע, או שהוא דוחה את זמן הדיון עם תירוצים שונים באופן שמרגישים שכונתו רק להתחמק מלבוא לדון וכפי ראות עיני הדיינים, או שמסכים לדון בפני ב"ד אבל אינו מסכים לחתום על שטר בוררות שג"כ נקרא סרבן שבלי חתימתו על שטר בוררות אי אפשר להוציא הפסק אל הפועל (ש"ת נאות דשא סי' נ"א, מהר"ש"ם ח"ג סוף סי' קס"ה).

לג. כתב סירוב. ב"ד כותבים כתב סירוב על מי שמסרב לבוא לדון, ומותר לתובע להראות הכתב לאחרים או לתלות בבית מדרשו של הנתבע, באופן שחושב שזה ילחיץ אותו או שאנשים אחרים יצליחו לשכנע אותו לבוא לדון, ואז אין בזה משום לשון הרע.

עיקול נכסים

לד. לפעמים יש צורך לעקל נכסים כדי שהנתבע לא יברח נכסיו או ימכור או ירשום אותם לאחר עד הפסק דין, והתובע מפחד שמא בינתיים הנתבע יברח נכסיו, אלא כדי לעקל נכסים אצל הרשויות צריך לפתוח תיק בערכאות להראות שיש עכ"פ תביעה נגדו.

לה. כדי לעשות זאת יש לפנות לבית דין ולהסביר שיש צורך לעקל נכסים והם ידונו על זה אם יש צורך, ובמדה שהדברים נכונים הם יתירו לעשות תהליך זה מיד, אבל עצם הדיון לגופו של ענין צריך עדיין להתקיים בבית דין לא בערכאות (תשובות והנהגות ח"ב סי' תש"ג), ומ"מ באופן שהדבר נחוץ מאד לעשות מיד ואין לו ב"ד פנוי לשמוע טענותיו, בשעת הדחק יש להתיר לעקל נכסיו גם ללא רשות ב"ד (ש"ת רמ"ע מפאנו סי' נ"א), אבל עכ"פ יקבל רשות מרב או דין המתמחה בענין.

לו. עיכוב יציאה. כן הדן לגבי עיכוב יציאה כשקיים חשש שיברח האדם מהמקום והדבר דחוף לעשותו מיד, אפשר לעשות עיכוב יציאה על הנתבע, ולהדיע לו ששנעשתה, ואח"כ לדון הסכסוך בבית דין (תשובות והנהגות שם).

הוציא מעות בערכאות יותר מדין תורה

לז. אם קיבל היתר לפנות לערכאות והוציאו פסק לחייב הנתבע יותר ממה שהיה מחויב ע"פ דין תורה, רוב הפוסקים הסכימו שאסור לקחת יותר מעות ממה שהיה מחויב ע"פ דין תורה, שהרי כל ההיתר לפנות לערכאות היה כדי להציל את שלו (לשון הרמ"א) אבל לא לגבות יותר ממה שמגיע לו (נתיבות סי' כ"ו סק"ג, ש"ת אבני נזר י"ד סי' קל"ג אות ב').

לח. רבית על הלואה. ערכאות שחייבו הנתבע לשלם רבית, והתביעה היה מחמת הלואה, אסור לתובע לגבות הרבית, שהרי יש בזה איסור רבית.

לט. רבית שלא משום הלואה. כשהם מחייבים רבית בגין שאר עניני ממונות כגון גניבה, גזילה, שכירות, שכר עבודה וכדומה, נחלקו הפוסקים אם מותר לגבות הרבית, יש מתירים שאין על זה שם רבית בעצם (ש"ת שואל ומשיב מהד"ב ח"ד סי' קכ"ג, ש"ת אבני נזר י"ד סי' קל"ג, מ"ר בברית יהודה פ"ב סי"ז), ויש אוסרים שלמעשה יש בזה משום אגר נטר (ש"ת מהר"ש"ם ח"א סי' צ', ש"ת שבט הלוי ח"ט סי' ש"ט).

הוצאות של ערכאות

מ. כאשר יש דין סרבן לנתבע ע"י ב"ד, והותר לתובע לפנות לערכאות והוצרך לתובע להוציא הוצאות כדי לגשת לערכאות להוציא את שלו, כשהנתבע יצא חייב בדין, חייב הוא לשלם גם את כל ההוצאות של הערכאות שהוציא ע"ז התובע (רמ"א ח"מ סי' י"ד ס"ה).

לתבוע דין לבית משפט

מא. מהדברים המכוערים ביותר הוא כשיש סרבן לדון תורה, או כשיש נתבע שחייבוהו אותו בבית דין, ואז מרוב כעסו ורשעתו של הנתבע הוא תובע הדיין עצמו או בית דין לבית משפט. אדם כזה מרים ידו בתורת משה ובמשה עצמו, ויתבעו אותו מן השמים.

חוקי חיים לתרומות

הרוצה לזכות להיות שותף בזיכוי הרבים בהפצת דבר ה' זו הלכה לרבנות בני ישראל ברחבי העולם, נא לתרום כדי לקחת חלק בהוצאת הגליון וליצור קשר:
Paskenshtibel@gmail.com

לעילוי נשמת מרת רחל בת ר' יעקב ע"ה שהלכה לעולמה כ"ז שבט תשע"א הוצינה ע"י משפחתה

לע"נ איש תם ר' מנחם ישראל ב"ד אלעזר גאנז ע"ה נפטר כ"ד שבט תרנ"ב בארפאניף תנצב"ה

הגליון נתרם לזכרון צדיק יסוד עולם מורינו ורבינו הנה"צ ר' יהודה זאב ב"ר משה יצחק פנ"ל זצוק"ל ראש ישיבת מנשסטרא יציאה נשמתו הפתורה יום כ"ב שבט תשנ"ג הונצח ע"י הרח"ח יהושע שמואל בלויער